

Filep Tamás Gusztáv:

Túl élő képek

Bágyoni Szabó István nyolcvan évére[1]

Ennek az írásnak a főcíme nem szerzőjének leleménye; a méltatottól származik. A román diktatúra legvégén, 1989-ben jelent meg a *Túlélő képek* című könyv, Kántor László harmincnégy romániai magyar íróról készült portréfotói szerepeltek benne, továbbá szövegek a képen látható írótól, legtöbbször publikálatlan s az akkori állapotokat is tükröző írások. E könyv kapcsán jegyezte meg az 1989-ben, néhány hónappal a Ceaușescu-rezsim

összeomlása előtt Kolozsvárról Budapestre vándorolt Bágyoni Szabó István: el kellene készíteni a kötet párvát az áttelepült erdélyi írók szövegeivel, *Túl élő képek* címmel. Nem arra gondolt, hogy a figyelmet az otthonmaradók helyett az áttelepülőkre kellene irányítani (nem is volt erre szükség, a magyarországi társadalomban élt még akkor az áttelepülők és az átmenekülők iránti szolidaritás), nem is arra, hogy a szülőföldjüket végül elhagyók is megszenvedték a magukét, s legyen szabad nekik is elmondaniuk, miért döntöttek a kitelepülés mellett. Bágyoni Szabó arra akarta figyelmeztetni új környezetét, hogy az erdélyi magyarság tragikusnak látszó ügyét többek között a Magyarországra áttelepült erdélyi írók java tartotta napirenden, s erről számot is kellene adniuk. Bágyoni Szabó István pályáját (is) brutálisan kettévágta a történelem, e pályaszakaszok hosszát tekintve is: írói-költői életműve fele a szülőföldjén született, a másik fele pedig, némi pátosszal úgy mondhatnók: annak igézetében – anélkül, hogy témaválasztását erre szűkítette volna –, de már ebben az országban, ahol a napokban nyolcvanadik születésnapjának ünnepét üli.

Ha visszatekintünk a ma már történelem előttinek tűnő időkbe, ezen a pályán szerzőnk hátránnyal indult: egyetemistaként, a hatvanas évek elején a legendás Gaál Gábor Kör, „a román írószövetség kolozsvári fiókjának, majd a Kolozsvári Írók Társaságának irodalmi alkotó- és vitaköre” (két évtizeddel később inkább az egyetem magyar szakos irodalmárainak, filozófushallgatóinak köre) elnöke volt, de első verseskötete egy fél nemzedéknyi késéssel jelent meg, 1976-ban. Minthogy ekkor sűrűn követték-váltották egymást az erdélyi magyar „írógenerációk”, a Forrás-sorozat „nemzedékei”, a Király László, Csiki László, Farkas Árpád évszámait tartozó Bágyoni akkor debütált, amikor éppen nem a környezet, a kisebbségi sors és lét, hanem, persze most egyszerűsítek, a nyelv volt a tárgya a költészetnek – legalábbis a fiatalabbakénak, Szócs Gézáéknak.

Azt szokták mondani, írni – olykor én magam is –, hogy Bágyoni fő ihletője a szülőtáj múltja, jelene, az ide kapcsolódó nyelvi emlékekkel. Szemlélhető ez abból a nézőpontból is, hogy tehát költészet és prózája regionális érdekesség vagy érdektelenség volna. Egy korábbi cikkemben igyekeztem megfordítani az optikát, s kölcsönvéve K. Lengyel Zsolt leleményes formuláját, aki viszont Szabó Zoltán szellemi örököseként használta ezt, azt állítottam: Bágyoni Szabó István két kistáját rajzolt be a magyar irodalmi mappába – pontosabban a másodikat „továbbrajzolta” inkább –: Aranyosszéket és a Mezőséget, ahová tanárnak kinevezték. Összefügg ez „kultúrunkási”, kultúraterjesztői indíttatásával is. Az 1970-es években – amely az egyik látószögből szemlélve a „körök kora” volt az erdélyi magyar művelődési életben is – néhányadmagával megalapította a korabeli ottani magyar szellemi élet egyik legfontosabb civil szellemi műhelyét, a tordai Jósika Miklós Kört, amely részben a

szomszédos kistáj, Aranyosszék kulturális hagyományainak újraélesztésével, s ezzel egy időben az élő romániai magyar irodalom rangos teljesítményeivel való összhang megteremtésével fontos kulturális szerveződése lett a „vidéki” kulturális életnek. Igen szemléletes, hogy Bágyoni Magyarországra kerülve részben egy ugyanilyen kistájban, a Pest megyei, a főváros környéki települések egységében találta meg a maga szellemi közegét.

Bágyoni Szabó első, 1976-ban megjelent verseskötetének ez volt a címe: *Földközelben*. Aki félre akarja érteni, értse félre. Valójában nem a röghöz kötöttségre utal ez a cím, hanem – akár – a manapság sokak szerint avított fölfogást tükröző népszolgálatra. Aki borzong a provincializmus rémétől, annak talán nem árt tudnia, hogy Bágyoni Szabó közben az első világháború utáni erdélyi magyar irodalom legműveltebb és legkonceptiózusabb szellemei munkásságában talált támpontokat a sajátjához. Diplomadolgozatát Kuncz Aladarról írta, a fő minta azonban az a Balázs Ferenc, az ő szülőfalujától kőhajításnyira, Mészkon szolgáló unitárius lelkész-író, aki mielőtt népfelemelő programba fogott Aranyosszéken, „bejárta a kerek világot”, angol nyelvű könyveket írt, Indiában Gandhival és Tagoréval konverzált, s érzékletes portrét is rajzolt róluk az egyik könyvében.

Bágyoni Szabó István költészete és prózája tele van irodalmi allúziókkal és sorsmegjelenítésekkel. Egy korábbi, róla szóló felszólamlásomhoz kijegyeztem *az egyik verseskönyvében* idézett/megidézt vagy ajánlással megtisztelt nagyjaink névsorát, akikkel a költeményekben dialógust is folytatott, a magyar s ezen belül az erdélyi irodalom és művelődéstörténet kiemelkedő szellemeit: s ebből a helytálláskultusz olyan dokumentumai születtek meg, amit ironikus heroizmusként is olvashatunk, sőt, olvashattunk már e versek születése idején, a nyolcvanas években is. Az idézetek, vitafelek vagy vershősök nem teljes névsora: Tamás és Bálint, a Biblia-fordító huszita papok, Tinódi Lantos Sebestyén, Bornemisza Péter, Szkhárosi Horvát András, Kecskeméti Végh Mihály, Apáczai Csere János, Berzsenyi, Csokonai, Nagy László, Kós Károly, Dsida Jenő, Szilágyi Domokos – de Villon és Jeszenyin, Ezra Pound és Rafael Alberti is. Erre mondtam: nem szerepjáték volt ez, nem is a cenzúra kijátszása – nyílt kiállítás egy etikai és esztétikai rend mellett. S az utolsó két név nyilván arra is utalhat, hogy e költészet formai eszközei nem egyszerűen „aranyosszékiesek”.

Balázs Ferenc Bágyoni több kötetében is vershős, sőt, értekező prózájában is gyakorta megjelenik. Az említett első verseskötetben egy egész versciklus idézi formailag őt, lényegét tekintve pedig a vele szimbolizálható értelmiségi típust, az övével páralel sorsokat. Maga a versek szerzője a népfőiskola-teremtő Balázs Ferenc későbbi párhuzamaként éppen azokban az években volt az elnöke a Jósika Miklós Körnek.

Másfél évtizedig szolgált az Utunk, az ottani írószövetség magyar hetilapja szerkesztőségében. Úgy láttam, született pedagógusként segített az ifjabb nemzedéknek, hogy az elmondhassa, amit akar, és úgy mondhassa el, ahogy akarja. A fiatal filozófusgeneráció is hozzá fordulva épített kapcsolatot a lappal – legalábbis van erre vonatkozó közvetlen tapasztalatom. Ez is elég talán erről, még elegebb lesz, ha elmondom, hogy Láng Gusztáv emlékezetes Kiskatedra sorozatának ő volt az ötletgazdája.

Vegyes műfajú, publicisztikát, jegyzeteket, esszéket, tanulmányokat tartalmazó kötetei, *Az idő festett orcái* és az *Egy íróasztal vendégei* értelmezhetők számvetéskísérletként. Döntő részben erdélyi, vagy Erdélyben is feltehető kérdésekhez kapcsolódnak. Több szálon rokon velük *Elszabadult konténer* című „naplóregénye” az áttelepedését megelőző évekről, illetve az „otthonról” „haza” (?) jutás kálváriájáról.

Nem esett még szó a regénytrilógiáról (*Képek ideje, A lovak estére hazaérnek, Képek a porból*), melynek első darabja a közvetlen szülőtáj idősík-felbontásos, történelmet, közelmúltat és jelent egybeszerkesztő, egymásba villantó kiséposza. Most, míg e szöveget írom, arra gondolok, hogy Bágyoni Szabó István, ha ma a szülőfalujában lakna, megint a kirekesztettséget élné át. Aranyosszék székely telepítés bár, az új tudományos koncepció értelmében nem tartozik a Székelyföldre – a történelmi áttekintésekben sem.

Aranyosszék, Mezőség, Budapest – a három regény színtere az erdélyi írástudó magányának három színtere is egyben.

[1]Alkalmilag lekerekített részlet egy, a Székely önképzés a 19–20. században NKFI 1288-48. sz. program keretében készülő tanulmányból.

Tamási Orosz János

„...valahol sül a gyógyító kenyér...”

Bágyoni Szabó István '80